

**საგარეო ეკონომიკის
სამართლებრივი
უზრუნველყოფა**

**საავტორო უფლებათა მართვის ეკონომიკური
და სამართლებრივი ასპექტები**

რევაზ შენგელია
ემდ, სტუ პროფესორი

ჟუჟუნა ნიკლაური-შენგელია
ემდ, სტუ პროფესორი

მედეა შენგელია
ეკონომიკის დოქტორი

ნათია შენგელია
ემდ, სტუ ას. პროფესორი, ოქსფორდის
უნივერსიტეტის ბიზნესის
ფაკულტეტის კურსდამთავრებული

რეზიუმე

უნდა ითქვას, რომ საავტორო უფლებათა დაცვის სფეროში სამოქალაქო, ადმინისტრაციული და სისხლის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმებიდან, სამწუხაროდ, ქართულ სინამდვილეში მოქმედია მხოლოდ სამოქალაქო სამართლებრივი დაცვის საშუალებები. სისხლის და ადმინისტრაციულ სამართლებრივი დაცვის მექანიზმები კი უმოქმედოა. აღნიშნული ხელს უწყობს საავტორო უფლებების დარღვევის ფაქტების ზრდას და დიდ ზიანს აყენებს როგორც ავტორებს, ისე მთლიანად სახელმწიფოს.

საკვანძო სიტყვები: ზიანის ანაზღაურება, ნაწარმოების უკანონო რეპროდუცირება, კონტრაფაქციული ასლების არამართლზომიერი შეძენა, იმპორტი, შენახვა, გაყიდვა.

ძირითადი ტექსტი

საავტორო უფლებების მართვის ეკონომიკური შედეგები დაკავშირებულია ბიზნესის განვითარებასთან. საავტორო უფლებების ეფექტური მართვით მიიღწევა მეტი შემოსავლი ავტორისთვის, სამუშაო ადგილი საზოგადოების წევრებისათვის და სახელმწიფო გადასახადი სახელმწიფო ბიუჯეტისათვის. ამ მიზნის მისაღწევად კი საჭიროა საავტორო უფლების მართვაში ერთ-ერთი კომპონენტი საავტორო უფლებების სამართლებრივი ასპექტები იყოს მონესრიგებული და არსებობდეს მათი სათანადო აღსრულების ქმედითი საშუალებები. საქართველოს კანონმდებლობით, საავტორო უფლებების დარღვევა იწვევს სამოქალაქო, ადმინისტრაციულ და სისხლის-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას. ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც არ ასრულებს „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნებს, ითვლება საავტორო უფლებების დამრღვევად. თავის მხრივ, საავტორო უფლების დარღვევად კი ითვლება ნაწარმოების ნებისმიერი უკანონო გამოყენება (1, მუხ. 58).

საავტორო უფლებების მფლობელებს უფლება აქვთ დამრღვევისგან მოითხოვონ: ა) უფლების აღიარება; ბ) უფლების დარღვევამდე არსებული მდგომარეობის აღდგენა და იმ მოქმედების აღკვეთა, რომელიც არღვევს უფლებას ან ქმნის მისი დარღვევის საფრთხეს; გ) ზიანის ანაზღაურება, მიუღებელი შემოსავლის ჩათვლით; დ) ზიანის ანაზღაურების ნაცვლად იმ შემოსავლის ჩამორთმევა, რომელიც დამრღვევმა მიიღო მათი უფლებების დარღვევის შედეგად; ე) ზიანის ანაზღაურებისა და შემოსავლის ჩამორთმევის ნაცვლად კომპენსაციის გადახდა, რომლის ოდენობასაც განსაზღვრავს სასამართლო. ამასთან, კომპენსაცია არ უნდა იყოს დარღვეული უფლების კანონიერად გამოყენების შემთხვევაში უფლების მფლობელის მიერ მისაღები ფულადი ანაზღაურების ათმაგ ოდენობაზე ნაკლები; ვ) ავტორების უფლებების დაცვასთან დაკავშირებული სხვა ზომების მიღება, რომლებიც გათვალისწინებულია საქართველოს კანონმდებლობით (1, მუხ. 59).

აღსანიშნავია ისიც, რომ კანონის თანახმად, უფლების მფლობელის სურვილზეა დამოკიდებული, ზემოთჩამოთვლილი შესაძლებლობებიდან, საავტორო უფლების დაცვის რომელ მექანიზმს მიმართავს. ამასთან, ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას გათვალისწინებული უნდა იქნას დარღვევის არსი, უფლების მფლობელისათვის მიყენებული ქონებრივი და არა-ქონებრივი ზიანი, აგრეთვე ის სავარაუდო შემოსავალი, რომელიც შეეძლო მიეღო უფლების მფლობელს, ნაწარმოების გამოყენების შედეგად.⁽¹⁾ საავტორო უფლების მფლობელის მოთხოვნას საავტორო უფლების დამრღვევის მიმართ ნაწარმოების უნებართვო გამოყენების აკრძალვასთან ერთად, როგორც წესი, წარმოადგენს გადასახდელი საავტორო ჰონორარის კომპენსაციის დაკისრება.

ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის შესაბამისად, შემოსავლის მიღების მიზნით ნაწარმოების უკანონო რეპროდუცირება, მისი კონტრაფაქციული ასლების არამართლზომიერი შეძენა, იმპორტი, შენახვა, გაყიდვა, გაქირავება ან სხვა დარღვევა იწვევს დაჯარიმებას ხუთასიდან სამი ათას ლარამდე კონტრაფაქციული ასლების, აგრეთვე იმ მასალების, მოწყობილობებისა და ტექნიკური საშუალებების კონფისკაციით, რომლებიც გამოიყენება მათი რეპროდუცირებისათვის ან ტექნოლოგიური საშუალების გვერდის ავლისთვის (2, მუხ. 157 სეკუნდა). იგივე ქმედება, ჩადენილი განმეორებით, ადმინისტრაციული სახდელის დადებიდან ერთი წლის განმავლობაში კი იწვევს დაჯარიმებას სამი ათასიდან ხუთი ათას ლარამდე.⁽²⁾

ნაწარმოების ასლებზე მითითებული კანონით გათვალისწინებული „უფლების მართვის ინფორმაციის“ უკანონო შეცვლა, განადგურება ან გაყალბება, რასაც შეცდომაში შეჰყავს მომხმარებელი, იწვევს დაჯარიმებას ხუთასიდან ათას ლარამდე ნაწარმოების ასლების, აგრეთვე სამართალდარღვევის ჩადენისათვის საჭირო მასალების, მოწყობილობებისა და ტექნიკური საშუალებების კონფისკაციით. ხოლო იგივე ქმედება ჩადენილი განმეორებით, ადმინისტრაციული სახდელის დადებიდან

ერთი წლის განმავლობაში იწვევს დაჯარიმებას ათასიდან სამი ათას ლარამდე (2, 157 სეკუნდა).

ნაწარმოების ასლებზე უფლების მფლობელის მიერ დასმული დაცვის ნიშნის (აღნიშვნის) უკანონო შეცვლა ან განადგურება იწვევს დაჯარიმებას ათასიდან სამი ათას ლარამდე ნაწარმოების ასლებისა და აგრეთვე სამართალდარღვევის ჩადენისათვის საჭირო მასალების, მოწყობილობებისა და ტექნიკური საშუალებების კონფისკაციით. იგივე ქმედება კი ჩადენილი განმეორებით ადმინისტრაციული სახდელის დადებიდან ერთი წლის განმავლობაში იწვევს დაჯარიმებას ათასიდან ხუთი ათას ლარამდე (2, მუხ.157 მესამე).

ზემოთდასახელებულ შემთხვევებში, კანონის თანახმად ჩამორთმეული კონტრაფაქციული ასლები, მათი რეპროდუცირების ან ტექნოლოგიური საშუალების გვერდის ავლისათვის საჭირო მასალები, მოწყობილობები და ტექნიკური საშუალებები ექვემდებარება განადგურებას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ისინი გადაეცემა საავტორო უფლების მფლობელს მისივე მოთხოვნის საფუძველზე.(2) აქვე მნიშვნელოვანია განიმარტოს, თუ რას მოიაზრებს საავტორო კანონმდებლობა კონტრაფაქციულ ასლებად. კანონის თანახმად, ნაწარმოების ასლები, რომელთა დამზადება, გავრცელება, გაქირავება ან სხვაგვარი გამოყენება იწვევს საავტორო უფლების დარღვევას, ითვლება კონტრაფაქციულ ასლებად. კონტრაფაქციულად ითვლება ასევე იმ ნაწარმოების ასლები, რომლებიც დაცულია საქართველოში კანონის შესაბამისად და რომლებიც უფლების მფლობელის თანხმობის გარეშე იმპორტირებულია საქართველოში იმ სახელმწიფოდან, სადაც ისინი არასდროს ყოფილა დაცული ან სადაც მათი დაცვა შეწყვეტილია. (1, მუხ. 60)

სავტორო უფლების ხელყოფა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში მოცემულია საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა თავში. აღნიშნული ბუნებრივიცაა, რადგან სავტორო უფლებით დაცული ნაწარმოების ხელყოფისას, დანაშაულის ჩამდენი პირისათვის ხელყოფის ძირითად

მიზანს ქონებრივი გამორჩენის მიღება წარმოადგენს.

საავტორო უფლების ობიექტზე ავტორობის მითვისება ან თანაავტორობაზე იძულება, ისჯება ჯარიმით ან გამასწორებელი სამუშაოთი ვადით ორ წლამდე. აღნიშნული ქმედება ჩადენილი არაერთგზის კი ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით. საავტორო კანონის დარღვევით ნაწარმოების ასლების უნებართვო შეძენა, იმპორტი, შენახვა, გაყიდვა, გაქირავება, გადაცემა ან/და საავტორო უფლების მფლობელის უფლების სხვა ხელყოფა ჩადენილი დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღების მიზნით ისჯება ჯარიმით ან თავისუფლების შეზღუდვით ვადით ორ წლამდე. ხოლო ხსენებული ქმედება ჩადენილი განსაკუთრებული დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღების მიზნით ან წინასწარი შეთანხმებით ჯგუფის მიერ ისჯება თავისუფლების შეზღუდვით ვადით სამ წლამდე ან თავისუფლების აღკვეთით იმავე ვადით. (3, მუხ. 189)

კანონის თანახმად, აღნიშნული ქმედება დიდი ოდენობით შემოსავლის მიღების მიზნით ჩადენილად ითვლება თუ ნაწარმოების უფლების კანონიერი გამოყენების შემთხვევაში საავტორო უფლების მფლობელის მიერ მისაღები შემოსავალი აღემატება ხუთი ათას ლარს, ხოლო განსაკუთრებით დიდი ოდენობით – თუ ხსენებული ღირებულება ან შემოსავალი აღემატება ათი ათას ლარს. ხსენებული ქმედებისათვის კი იურიდიული პირი ისჯება ჯარიმით, საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ან ლიკვიდაციით და ჯარიმით.(3) საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლები ერთხმად აღიარებენ, რომ საქართველოს საავტორო კანონმდებლობა უმეტესად შეესაბამება საერთაშორისო, ევროპულ სტანდარტებსა და თანამედროვე მიდგომებს. თუმცა, მთავარ გამოწვევად რჩება საკანონმდებლო აქტების აღსრულების პრობლემა. მათი თქმით, ძირითადი პრობლემაა სათანადო აღსრულების მექანიზმების ნაკლებობა.(4) რაც შეეხება საავტორო უფლებების ეფექტური მართვის ეკონომიკურ მნიშვნელობას, იგი უცხოეთის ქვეყნების მაგალითზე შეიძლება განვიხილოთ, როგორც საავტორო

უფლებების წარმატებული რეალიზაცია საბაზრო პირობებში.

საავტორო ქონებრივი უფლებები მსოფლიოში იმართება კოლექტიური მართვის ორგანიზაციების მიერ, რომლებიც გასცემენ ნებართვას ნაწარმოების გამოყენებაზე და აგროვებენ საავტორო ჰონორარს.

CISAC-ის მონაცემებით, რომელშიც განევრიანებულია საავტორო ქონებრივი უფლებების კოლექტურ საფუძველზე მმართველი 230 ორგანიზაცია მსოფლიოს 120 ქვეყნიდან, 2013 წლისათვის შეგროვებული საავტორო ჰონორარის ჯამურმა ოდენობამ შეადგინა 7.8 ბილიონი ევრო.¹ შეგროვებული საავტორო ჰონორარი არის საავტორო უფლებით დაცული თითქმის ყველა ობიექტების გამოყენებიდან, კრძოდ: მუსიკა, აუდიოვიზუალური ნაწარმოები, დრამატული ნაწარმოები, ლიტერატურული და სახვითი ხელოვნების ნაწარმოებები. საერთო შეგროვებიდან მუსიკალურ ნაწარმოებების გამოყენებიდან შეგროვებულია 87%. აღნიშნული კი ნიშნავს, რომ არა მარტო საქართველოში, არამედ მთელ მსოფლიოში საავტორო უფლებით დაცულ ობიექტებს შორის მუსიკალური ნაწარმოებები ყველაზე მოთხოვნადი ობიექტებია. საინტერესოდ მიგვაჩნია საავტორო უფლებების კოლექტიურად მართვის კუთხით მსოფლიო პრაქტიკის გაანალიზება. საავტორო უფლებებით დაცულ ნაწარმოებებზე, გარდა მუსიკალური ნაწარმოებისა, საქართველოში არ არსებობს კოლექტიური მართვის ორგანიზაცია.

მსოფლიოს 120 ქვეყნიდან 2013 წელს შეგროვებული საავტორო ჰონორარის წილობრივი მონაწილეობა რეგიონების მიხედვით შემდეგნაირად გამოიყურება:

ევროპის ქვეყნები	60.6 %
კანადა – აშშ	16.3 %
აზია	15.8 %
ლათინ. ამერიკა, კარიბის კუნძულები	6.6 %
აფრიკა	0.7 %

საავტორო უფლებით დაცული ობიექტების მიხედვით საავტორო ჰონორარის შეგროვება 2013 წელს:

მუსიკალური ნაწარმოები	87.2 %
აუდიოვიზუალური ნაწარმოები	6.1 %
ლიტერატურული ნაწარმოები	2.6 %
დრამატული ნაწარმოები	2.4 %
სახვითი ხელოვნების ნაწარმოები	1.5 %
სხვა ნაწარმოებები	0.1 %

საავტორო უფლებით დაცულ ობიექტებზე უფლებების მართვის მიხედვით მსოფილოს კოლექტიური მართვის ორგანიზაციების სტატისტიკა:

რეგიონები	მართვადი საავტორო ქონებრივი უფლებები		
	საჯარო შესრულება	რეპროდუცირება	სხვა უფლებები
ევროპის ქვეყნები	75.9 %	17.9 %	6.3 %
კანადა – აშშ	94 %	5.3 %	0.4 %
აზია	59.8 %	37.3 %	2.9 %
ლათინო ამერიკა	94.4 %	3.5 %	0.1 %
აფრიკა	72 %	20.6 %	7.0 %

საავტორო ქონებრივი უფლების (როგორცაა ნაწარმოების საჯარო შესრულების უფლება), გამომყენებელი სუბიექტები არიან: ტელევიზია, რადიო, ფონოგრამის მწარმოებელი ინდუსტრია, საკაბელო და სატელიტური ოპერატორები, ცოცხალი მუსიკალური წარმოდგენები, ინტერნეტ ოპერატორები, ვიდეო და სხვა ტიპის კინოთეატრები. ამ მოთამაშებს შორის 36.6% უჭირავს მაუწყებლობას (ტელევიზია, რადიო), 17.0% – ფონოგრამის მწარმოებელ ინდუსტრიას და 10.5% – ინტერნეტს. ბოლო თხუთმეტი წლის განმავლობაში მუსიკალური ჩანაწერების ინდუსტრია მსოფლიოში არის მუსიკალური ნაწარმოების ავტორების (კომპოზიტორების) შემოსავლის მუდმივი წყარო და ელექტრონული მუსიკალური ბაზრის განვითარების მათავარი გასაღები. მუსიკალური ჩანაწერების ელექტრონულმა (ციფრულმა) გაყიდვებმა გადაჭარბეს მათ ფიზიკურ გაყიდვებს. 2013 წელს IFPI – საერთაშორისო ფონოგრამის მწარმოებელი ინდუსტრიის გამოქვეყნებული მონაცემებით მუსიკალური ნაწარმოებების ჩანაწერების ციფრული ფორმით გაყიდვიდან მიღებულმა შემოსავლებმა 70% გადააჭარბა ფიზიკური ასლების გაყიდვებით მიღებულ შემოსავალს.

მუსიკალური ნაწარმოებების ინტერნეტ „სტრიმი“ –ნახვები მსოფლიოში იზრდება, დღესდღეობით მუსიკალური ნაწარმოების მომხმარებლები სპოტიფაიზე – „Spotify“ და სხვადასხვა წამყვან ინტერნეტ გვერდებზე 60 მილიონ ადამიანს აჭარბებს. შესაბამისად, ინტერნეტ გაყიდვების, როგორც ბიზნეს მოდელის, განვითარება ხელსაყრელია როგორც ავტორისთვის, ასევე ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისათვის. რაც შეეხება ცოცხალ მუსიკალურ ინდუსტრიას, მთელ მსოფლიოში იგი განაგრძობს განვითარებას. უცხოურ ქვეყნებში ასეთი ღონისძიებების მოწყობის ინფრასტრუქტურა არის ახლად მოწყობილი, სადაც მაქსიმალურად ხდება თითქმის ყველა მომსახურების მობილიზება: ბილეთების დაჯავშნა, მანქანის პარკინგი, მერჩენდაიზინგი, კვება და აშ. ცოცხალი მუსიკის შესრულებისას შემსრულებლები ერთჯერადად იღებენ შემოსავალს, ხოლო ავტორების შემოსავლები მსოფლიო პრაქტიკის გათვალისწინ-

ნებით გამოითვლება ბილეთების რეალიზაციით მიღებული შემოსავლიდან პროცენტის სახით.

ლიტერატურა:

1. საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, 1999 წლის 22 ივნისი, 2112 – II საქართველოს პარლამენტი.
2. საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი, 1984 წლის 15 დეკემბერი, # 161, საქართველოს პარლამენტი
3. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, 1999 წლის 22 ივლისი, # 2287რს.
4. ინტერვიუ CISAC-ის ევროპულ საკითხთა დირექტორ – მიტკო ჩატალბაშევთან, ჟურნალი „Copyright: # 2, 2012 წ.

REFERENCES:

1. The Law of Georgia on Copyright and Neighboring Rights „, 22 June 1999, 2112 – II Parliament of Georgia.
2. Code of Administrative Offenses of Georgia, 15 December 1984, # 161, Parliament of Georgia.
3. Criminal Code of Georgia, 22 July 1999, # 2287 RS.
4. Interview with CISAC's European Issues Director – Mitco Chalalbaşev, Journal „Copyright: # 2, 2012y.

THE ECONOMIC AND LEGAL ASPECTS OF COPYRIGHT MANAGEMENT

Revaz Shengelia,

PhD in Economics, Professor of GTU

Zhuzhuna Tsiklauri,

PhD in Economics, Professor of GTU

Natia Shengelia

PhD, Professor of GTU, Graduate from
The Oxford University, Business Faculty;

Medea shengelia, PhD

RESUME

The economic consequences of copyright management are related to the business development. The effective management of copyright can provide more revenue for the author, jobs for society members, and state taxes for the state budget. In order to achieve this goal, one of the components of copyright management such as the legal aspects should be regulated and there should also exist the effective means of their proper execution.

Key words: Damage Recovery, illegal reproduction of the work, illegal purchase, import, storage and sale of counterfeit copies.